

شهر خلاق

چارلز لندری

ترجمه

دکتر محمود عبداللهزاده

Landry, Charles

لندری، چارلز، ۱۹۴۸-م.

شهر خلاق / چارلز لندری؛ ترجمه محمود عبدالله زاده- تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۹۴.

۳۶۴ ص- (شهرشناسی؛ ۱۲)

ISBN: 978-964-379-342-5

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا

The creative city: a toolkit for urban innovators, 2nd ed, 2008.

عنوان اصلی:

۱. شهرسازی. ۲. نوسازی شهری. الف. عبدالله زاده، محمود، ۱۳۲۸-، مترجم. ب. عنوان.

ج. دفتر پژوهشهای فرهنگی.

۳۰۷/۱۲۱۶

HT ۱۳۹۴ ش ۹ ۱۶۶/ل ۸۶

۳۹۴۱۳۲۰

کتابخانه ملی ایران

ISBN:978-964-379-342-5

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۹-۲۴۲-۵

• شهر خلاق

• چارلز لندری

• ترجمه دکتر محمود عبدالله زاده

• The Creative City

• Charles Landry

• Translated into Persian by: Mahmoud Abdollahzadeh

• ویراستار صوری: مهناز خسروی

• طراح جلد و صفحه آرا: فریده داورزنی

• شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه * چاپ اول: ۱۳۹۴

همه حقوق محفوظ است. هرگونه تقلید و استفاده از این اثر به هر شکل بدون اجازه کتبی دفتر پژوهشهای فرهنگی ممنوع است.

دفتر پژوهشهای فرهنگی

مراکز اصلی پخش و فروش:

• دفتر و فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان کریم خان زند، خیابان ایرانشهر شمالی، کوچه باقری قصرالدشتی،

شماره ۵. کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۹۱۳ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۴۶۹۱

تلفن: ۸۸۳۱۵۲۳۷، ۸۸۸۲۱۳۶۴ دورنگار: ۸۸۳۰۲۴۸۵

تلفن های فروش: ۸۸۸۴۹۴۶۱، ۰۹۳۵۲۴۷۹۸۴۷

پست الکترونیک: lahze1386@gmail.com

فروش الکترونیک: www.lahzeh-ketab.com

• پخش مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، نبش خیابان شهید وحید نظری، شماره ۲۵۵.

تلفن: ۰۹۱۲۲۱۷۷۶۴۷، ۶۶۴۱۷۵۳۲ دورنگار: ۶۶۹۵۰۱۴۶

یادداشت

شهرنشینی پدیده‌ای است که از زمان‌های بسیار دور آغاز شده و در سده‌های اخیر شتابی بی‌سابقه گرفته است. امروزه سرعت شهرنشینی همراه با سرعت افزایش جمعیت به ویژه در کشورهای در حال توسعه بیش‌تر شده و همراه خود دشواری‌های تازه‌ای را برای جوامع پدید آورده است. از این‌رو در سال‌های اخیر در بسیاری از کشورها بحث شهر آینده یا شهر فردا و نیاز به تغییر و تحول واقعی مطرح شده است. خواسته‌های آیندگان اکنون بر دوش ما سنگینی می‌کنند. جوامع مدرن امروزی به سرعت در حال تغییرند و نیاز مبرمی به توسعه راهبردی دارند. امروز به رهیافت‌هایی نیاز داریم که به توسعه پایدار شهرهایمان کمک کند و به ما اطمینان دهد که روش‌های تأمین نیازهای امروزمان، توانایی نسل‌های آینده را برای برآورده ساختن نیازهایشان به خطر نخواهند افکند.

نخستین نمود بارز شهر آینده تبدیل شدن «شهرنشین» به «شهروند» است. شهرهای آینده به افرادی نیاز دارند که در امور شهری مشارکت مؤثر و قاعداً حق رأی و انتخاب داشته باشند. شهروندان بر مدیریت شهری نظارت و آن را ارزیابی کنند. شهر فردا جای کسانی است که شهر را متعلق به خود می‌دانند، درآندیش‌اند و در مقابل رویدادهای شهر بی‌تفاوت نیستند، نسبت به آن احساس مسئولیت می‌کنند، و در مقابل محیط زیست شهر متعهد هستند. مسلماً شیوه مدیریت شهرهای آینده با شهرهای گذشته و حتی شهرهای امروزی یکسان نخواهد بود. لازم است با بررسی همه‌جانبه امکانات انسانی و فناوری و توانمندسازی آنها، به شکل آینده‌ممکن و مطلوب برای شهرها اندیشید. بدیهی است مسیر دستیابی به شهر آینده، در کشورهای مختلف به گونه‌هایی متفاوت طی می‌شود. اما در یک تعریف کلی و همه‌سویه، علمی و تخصصی، شهر آینده شهری است پاک، سالم، سبز، ایمن، زیست‌پذیر و عدالت‌طلب؛ و نیز شهری است که «کیفیت زندگی» مناسبی برای شهروندان خود فراهم می‌سازد.

دفتر پژوهشهای فرهنگی با وقوف به اهمیت موضوع شهرهای آینده، در گروه شهرشناسی به این مقوله مهم پرداخته و امیدوار است با همکاری همه علاقه‌مندان و اندیشمندان بتواند پژوهش‌ها و کتاب‌هایی را درباره جنبه‌های گوناگون شهرهای آینده، که هدفش بالا بردن سطح آگاهی شهروندان درباره مسئولیت‌های مدنی‌شان و تشویق آنان به مشارکت آگاهانه، مسئولانه و فعال با هدف ارتقاء کیفیت مادی و معنوی زندگی‌شان است، به انجام رسانده، منتشر کند.

فهرست مطالب

۱۱	زمینه چینی
۱۷	پیش درآمد: ماجرای تحول شهری
۲۳	مقدمه: شهر خلاق: خاستگاه‌ها و آینده‌هایش
۵۵	بخش اول: دگرگونی رویکرد شهری
۵۷	فصل ۱. بازکشف خلاقیت شهری
۵۷	چرا بعضی از شهرها موفق هستند؟
۶۰	جایگاه مهم فرهنگ
۶۶	انواع خلاقیت
۷۷	فصل ۲. مسائل شهری، راه‌حل‌های خلاق
۷۷	شهر امروزی
۸۹	گسل‌ها در شهرگرایی
۹۹	فصل ۳. فکر تازه
۹۹	شهرگرایی غیرخلاق
۱۰۹	اندیشه خلاق برای شهرهای متحول
۱۳۳	تصور کردن یک شهر

بخش دوم: پویایی خلاقیت شهری

۱۳۹

فصل ۴. دگرگونی‌های شهری خلاق

۱۴۱

۱۴۱

۱۴۹

۱۵۲

۱۶۲

تثبیت فرهنگ خلاقیت در شهر کوچک: طرح شهر خلاق
هلسینکی: کشف یک منبع پنهان
نوآوری در محیطی غیر نوآور: امشر پارک
بذرافشانی نوآوری: برنامه آزمایشی شهری

فصل ۵. شالوده‌های شهر خلاق

۱۶۹

۱۶۹

۱۷۱

۱۷۲

۱۷۵

۱۷۷

۱۸۲

۱۸۴

۱۹۰

قراردادن خلاقیت در رمز ژنتیکی: پیش شرط‌ها
ویژگی‌های شخصی
اراده و رهبری
تنوع انسانی و دستیابی به استعداد‌های مختلف: درهم‌آمیختن مردم
فرهنگ سازمانی
پرورش هویت محلی نیرومند
فضاها و تسهیلات شهری
شبکه‌بندی و ساختارهای تداعی‌کننده

فصل ۶. محیط خلاق

۱۹۹

۱۹۹

۲۰۰

۲۰۷

۲۰۹

۲۲۶

خاستگاه علاقه
محیط خلاق چیست؟
ویژگی‌های یک محیط خلاق
بهره‌برداری از عوامل خلاقیت
نتیجه‌گیری

بخش سوم: جعبه ابزار مفاهیم خلاقیت شهری

۲۲۹

فصل ۷. شروع برنامه‌ریزی برای خلاقیت

۲۳۱

۲۳۱

۲۳۴

یک جعبه ابزار مفهومی چیست؟
روش راهبرد شهر خلاق

۲۴۱	فرهنگ و خلاقیت
۲۴۵	به کار انداختن کارخانه ایده‌ها: ابزار و فنون خلاق
۲۶۱	خلاقیت شهروندی
۲۶۹	فصل ۸. کشف خلاقیت شهری
۲۶۹	ماتریس نوآوری‌های شهری
۲۷۸	تفکر چرخه زندگی
۲۸۸	تحقیق و توسعه شهری
۲۹۹	فصل ۹. ارزیابی و تداوم بخشیدن به فرایند خلاق
۲۹۹	چرخه خلاقیت شهری
۳۰۹	مقیاس توسعه شهر خلاق
۳۱۵	شاخص‌های جدید برای شهرهای خلاق
۳۲۳	شهرگرایی و سواد شهری
۳۳۱	بخش چهارم: شهر خلاق و فراسوی آن
۳۳۳	فصل ۱۰. شهر خلاق و فراسوی آن
۳۳۳	شکل‌های موج بعدی خلاقیت و نوآوری
۳۴۳	به سوی شهر یادگیری
۳۴۵	از برنامه‌ریزی تا ایجاد راهبرد شهری
۳۴۹	ضمیمه ۱. صنایع فرهنگی در تاور هملتز
۳۵۱	ضمیمه ۲. قوت‌های فرهنگی گلاسگو
۳۵۳	ضمیمه ۳. هنرهای تجسمی در گلاسگو
۳۵۵	کتابنامه

زمینه چینی

کتاب شهر خلاق روشی نوین برای برنامه‌ریزی شهری راهبردی تعریف می‌کند و این موضوع را مورد بررسی قرار می‌دهد که چگونه مردم خلاقانه می‌توانند در شهر فکر، برنامه‌ریزی و عمل کنند. این کتاب بررسی می‌کند که چگونه با بهره‌برداری از قدرت تخیل و استعداد مردم می‌توانیم شهرهای مان را زیست‌پذیرتر و سرزنده و شاداب بسازیم. کتاب پیش رو پاسخ‌های قطعی ارائه نمی‌کند، ولی تلاش می‌کند «بانکی از ایده‌های» مرتبط با امکانات بالقوه را بگشاید که نوآوری‌ها از آنها پدیدار خواهند شد. بیش‌تر ما احساس می‌کنیم جایی که در آن زندگی می‌کنیم می‌تواند جای بهتری باشد. اغلب ما از جاهایی آگاهی داریم که نشان می‌دهند چگونه شهرها را می‌توان انسانی‌تر و مولدتر ساخت. اما شهرها روی لبه تیغ قرار دارند — تصمیم‌گیرندگان می‌توانند در یک فضای انحطاط تدریجی، سیاست‌های گذشته را تکرار کنند، یا می‌توانند تلاش کنند شهرشان را به‌عنوان یک مرکز زنده خلاقیت، امکانات بالقوه و بهبود کیفیت زندگی بازآفرینی نمایند. بدون تردید، اغلب، رویکردهای قدیمی کارساز نیستند. نمی‌توانیم مسائل قرن بیست‌ویکم را با ذهنیت‌های قرن نوزدهمی حل کنیم، پویایی شهرها و نظام شهری جهانی نیز به نحو شگفت‌انگیزی دگرگون شده‌اند.

اما جامعه آرمانی شهری از پیش در تجربه پراکنده بهترین روش جهانی وجود دارد. در این جا روش‌های نوین ایجاد اشتغال یا استفاده از فناوری و آزادسازی مهارت جوانان یا سالخورده‌گان، معماری الهام‌بخشی که با روح و هویت شهر حرف می‌زند، و ابزارهای هوشمند صرفه‌جویی انرژی یا حمل‌ونقل عمومی که استفاده از آن لذت‌بخش است، وجود

دارند. محیط‌هایی وجود دارند که تفریح و آموزش را ادغام می‌کنند، و فضاهایی عمومی که جنب‌وجوش و جشن‌های شهری را تشویق می‌کنند که امر نامعمول، نشاط‌بخش و خلاق را جذب می‌کنند.

چون این مثال‌های خوب به‌طور گسترده‌ای پراکنده شده‌اند تشخیص دادن آنها و آموختن از آنها دشوار است. در عوض شهرها را به منزله مکان‌های خطرناک، بزهکاری، آلودگی و انحطاط مشاهده می‌کنیم، و فراموش می‌کنیم که شهرها آفریننده ثروت هستند — بیش از ۸۰ درصد برای ملت‌های پیشرفته — رفاه و ثروت ملت‌ها را ایجاد می‌کنند، هرچند که این ثروت غیرمنصفانه توزیع و تقسیم می‌شود. شهرها فرصت‌ها و تعاملاتی را فراهم می‌سازند که می‌توانند مسائل‌شان را حل کنند و کیفیت زندگی کل مناطق را بهبود بخشند. اما زندگی شهری هنوز به دیده تحقیر نگریسته می‌شود.

قرن شهرها

کتاب شهر خلاق فراخوانی برای عمل کردن است زیرا قرن بیست‌ویکم قرن شهرها است. برای نخستین بار، بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند — در اروپا این رقم تقریباً بالای ۷۵ درصد است و در جهان در حال رشد به‌زودی به ۵۰ درصد خواهد رسید، در حالی که در ۱۹۸۰ در سراسر جهان ۲۹ درصد بود. با این حال اغلب مردم از روی نیاز، و نه علاقه، در شهرها زندگی می‌کنند. یکی از بررسی‌های منظم در بریتانیا نشان می‌دهد که بیش از ۸۰ درصد مردم خواهان زندگی کردن در یک دهکده کوچک هستند، در مقایسه با ۴ درصد مردم که اکنون زندگی می‌کنند. ما نمی‌توانیم به اندازه کافی روستاهایی ایجاد کنیم که این آرزوها را برآورده سازند. در عوض، تا حدودی با بازآفرینی ارزش‌هایی که مردم می‌پندارند در یک دهکده وجود دارند — حس مکان و تعلق، استمرار، ایمنی و پیش‌بینی‌پذیری — و تا حدودی با حمایت کردن از امکانات شهری — جنب‌وجوش، تعامل، تجارت، لذت و شادی غیرمنتظره و خیلی چیزهای بیش‌تر — باید شهرها را مکان‌های خواستنی برای زندگی کردن و بودن در آن بسازیم.

خلاقیت: نیروی حیات‌بخش شهرها

شهرها یک منبع مهم دارند — مردم‌شان، هوشمندی، امیال، انگیزه‌ها، قدرت تخیل و خلاقیت انسانی جایگزین مکان، منابع طبیعی و دسترسی به بازار به‌عنوان منابع شهری می‌شوند. خلاقیت کسانی که در شهرها زندگی و آنها را اداره می‌کنند تعیین‌کننده موفقیت آینده خواهد بود. البته این امر برای توانایی شهرها برای برجاماندن و وفق دادن مهم بوده است. وقتی

که شهرها بزرگ و به اندازه کافی پیچیده شدند و مسائل مدیریت شهری را پدید آوردند، همین‌طور به آزمایشگاه‌هایی تبدیل شدند که راه‌حل‌هایی — فناورانه، مفهومی و اجتماعی — را برای مشکلات رشد به‌وجود آوردند.

اما دلایل خاصی برای اندیشیدن درباره مسائل شهرهای امروز از نظر خلاقیت و نوآوری — یا فقدان آن — وجود دارند. امروز بسیاری از شهرهای جهان با دوران گذار مواجه هستند که عمدتاً با نیروی جهانی شدن دوباره زنده شده پدید آمده‌اند. این گذار منطقه به منطقه فرق می‌کند، در بعضی مناطق، همانند آسیا، شهرها در حال رشد هستند، ولی در مناطق دیگری، نظیر اروپا، صنایع قدیمی در حال ناپدید شدن هستند و ارزش افزوده در شهرها کم‌تر از طریق کالای تولید شده و بیش‌تر از طریق سرمایه فکری به کار رفته در محصولات، فرایندها و خدمات ایجاد می‌شود.

دگرگونی‌ها و بیش‌تر

کتاب شهر خلاق دگرگونی‌های بنیادینی را که در شهر در هر سطح رخ می‌دهند، که در کل نشان‌دهنده یک دگرگونی از شهر معمولی ۱۹۷۰ به شهر امروزی است، به‌طور خلاصه بیان می‌کند. چیزی که ممکن است از منظر یک ذهنیت مسئله‌ای حل‌نشدنی به‌نظر برسد ممکن است از منظر ذهنیت دیگری کاملاً قابل حل باشد و هدف این جعبه ابزار جدید مفهومی و فکری که به‌طور خلاصه بیان شده است کمک کردن به خوانندگان برای اندیشیدن از میان اوضاع دشوار است.

مثال‌هایی آورده شده‌اند تا فقط یک نکته را نشان دهند: کتاب شهر خلاق کتاب منع در مورد کارهای خوب شهری نیست ولی ارجاعات زیادی به آن کارها در آن یافت می‌شود. بسیاری از موارد، نتیجه تجربه‌ام از کار کردن در اروپا و دیگر نقاط جهان به‌شرفته هستند. در حالی که داستان پویش شهری از منظر جهانی گفته شده است، کتاب شهر خلاق از دیدگاه اروپایی نوشته شده است — نه به این دلیل که شهرهای اروپایی خلاق‌تر هستند بلکه به این علت که من درباره آنها بیش‌تر می‌دانم. از شهرهای خلاق بزرگ دیروز و امروز در چین، هند، آفریقا، و آمریکای جنوبی آگاهم، ولی عمیقاً تحت تأثیر فرهنگ اروپایی خودم هستم و از «شهر خوب» تصویری دارم که نشان‌دهنده شهرگرایی اروپایی است. این کتاب دربرگیرنده ایده‌هایی است نظیر آن‌که مرکز شهر به‌عنوان مکان ملاقات خنثی (بی‌طرف) برای همه بخش‌های شهر مهم است، این احساس که فضای مشترک عمومی با ارتقای تعامل، تماس‌ها، تجارت و جنب‌وجوش شهری به ثروت شهرها می‌افزاید، این احساس که خود زندگی شهری سوای فرد دارای خصلت خودکفا بودن است، این مفهوم که آمیزش، تنوع و فرهنگ

امکانات بالقوه می‌آفرینند.

بعضی از این دیدگاه‌ها در سراسر جهان مشترک هستند، شاید بعضی دیگر نه. ولی مفاهیم، اصول و شیوه‌های تحلیل مسائل شهری را هر کسی می‌تواند به کار بندد و باید همه‌جا کاربرد داشته باشند. این جعبه ابزار سعی می‌کند به شهروندان، سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان امکان دهد تا فرصت‌هایی را که فقط در یک شهر می‌توانند امکان‌پذیر باشند، درک کنند. به محض این که زیر سطح هر جایی را بررسی کنید تقریباً هر کدام امکان خلاق خود را دارد، ولی در بسیاری از شهرها این امکان سد شده است. با کمال تعجب شرایط لازم برای پیدایش خلاقیت و نوآوری چندان شناخته شده نیست — ساختارهای رسمی و غیررسمی که به سیلیکون ولی^۱، لس‌آنجلس، بارسلون، ایتالای سوم پیرامون امیلیا رومانی^۲، مناطق فناوری پیشرفته اطراف توکیو یا بنگلور^۳ کمک کرده‌اند تا به‌خاطر خلاقیت و ایجاد کار و کسب و خدمات جدید به شهرت جهانی برسند. این کتاب تلاش خواهد کرد تا پویش بنیادین خلاقیت را بررسی کند و با انجام دادن این کار ضرورت فراتر رفتن از این ایده را که خلاقیت قلمرو انحصاری هنرمندان است یا نوآوری‌ها عمدتاً فناورانه هستند نشان دهد: خلاقیت و نوآوری اجتماعی و سیاسی نیز وجود دارد.

راه‌حل‌های خلاق برای مسائل شهری

در کانون خلاقیت، مردم و سازمان‌های خلاق وجود دارند که ویژگی‌های خاصی دارند: وقتی که اینها در یک منطقه جمع می‌شوند محیط اجتماعی خلاق را شکل می‌دهند. کتاب شهر خلاق بررسی می‌کند که چگونه چنین محیطی بدید می‌آید، و به شهرها امکان می‌دهد به مراکز نوآوری تبدیل شوند. این کتاب سبک و سنگین می‌کند چگونه شکل‌های جدید کار و کسب و بانکداری به راه می‌افتند و سازمان‌هایی نظیر سات شور بنک^۴ در شیکاگو دارای چه اصولی هستند که خدمات بانکی به محرومان ارائه می‌کنند، بررسی کردم که چگونه رویکردهای اکولوژیکی به توسعه شهری، شبیه روش‌های اجرا شده در امشر پارک^۵ در منطقه زوهر^۶ آلمان، به مرحله اجرا درآمدند. سازوکارهای مربوط به راه‌حل‌های هنری برای ایجاد احساس غرور در شهروندان و افزایش شتاب رویدادهای شهری نظیر جشنواره عشق در برلین را مطالعه کردم. از خود پرسیدم چه چیزی موجب استفاده‌های خلاق از فناوری برای توسعه شهری مثلاً در هلستینکی و شکل‌های جدید حکمرانی مثلاً در تیلبورگ^۷ می‌شود.

1. Silicon Valley

2. Emilia Romagna

3. Bangalore

4. South Shore Bank

5. Emscher Park

6. Ruhr

7. Tilburg

می‌خواستیم روش‌هایی که از طریق آنها خلاقیت را می‌توان سازمان‌دهی کرد و نحوه اداره افراد خلاق، و این که آیا برنامه شهر خلاق هادرسفیلد^۱ راه درست به جلو است یا نه را کشف کنیم. این که چگونه حکومت می‌تواند به بهترین وجه با کاروکسب و سازمان‌های غیردولتی کار کند و چگونه از پیوندهای بین شبکه‌های رسمی و غیررسمی می‌توان حمایت کرد تا بهترین نتایج را ارائه کنند امری بسیار مهم است. به نقش فناوری در ایجاد یک شهر خلاق هم علاقه‌مند بودم و بررسی کردم که آیا سایر شکل‌های خلاقیت مهم‌تر هستند یا نه.

جعبه ابزاری برای متخصصان

این کتاب استدلال می‌کند که بیش از هر چیزی تغییر ذهنیت می‌تواند اراده، تعهد و نیرویی ایجاد کند که به ما امکان نگاه کردن دوباره به امکانات شهری را می‌دهد. طیفی از رویکردها و روش‌ها برای «اندیشیدن خلاقانه»، «برنامه‌ریزی خلاقانه» و «عمل کردن خلاقانه» شرح داده شده‌اند. آنها در کل روش جدیدی برای پرداختن به برنامه‌ریزی شهری ارائه می‌کنند. وقتی که این روش‌ها کاملاً شناخته و درک شوند می‌توانند به‌طور ناخودآگاه جذب و به‌طور طبیعی در تصمیم‌گیری روزمره در نظر گرفته شوند، و علاوه بر این، در روش‌های رسمی و سیستماتیک‌تر به کار برده شوند. مجموعه‌ای از اصطلاحات و مفاهیم جدید برای صحبت کردن درباره شهرها در این متن وجود دارد: خلاقیت شهری، خلاقیت مهار شده در جهت خیر عمومی، چرخه خلاقیت شهری و چگونگی توسعه، اجرا و قابل قبول ساختن آن، چرخه زندگی مفهوم نوآوری شهری، تحقیق و توسعه شهری و روش شکل‌گیری پروژه‌های آزمایشی، به جریان غالب تبدیل و بازسازی کرد، منابع فرهنگی و چگونگی به‌کارگیری آنها، چگونه می‌توان درباره شهر به‌عنوان یک ارگانیزم فراگیری فکر کرد و سرانجام، ایجاد شکل جدیدی از سواد که سواد شهری نامیده می‌شود — توانایی «خواندن» و فهمیدن شهرها، هر کسی که هستید.

چرا این کتاب؟

کتاب شهر خلاق با سه هدف اصلی نوشته شده است:

۱. ارائه رویکردی منسجم و کل‌نگر به خوانندگان برای اندیشیدن درباره شهرها و تجزیه و تحلیل کردن آنها. در درازمدت این امر روش رسیدگی به دارایی‌ها و امکانات بالقوه شهرها و نیز نحوه سازمان‌دهی و اداره شهرها توسط تصمیم‌گیرندگان را دگرگون

خواهد کرد.

۲. پیشنهاد یک «جعبه ابزار ذهنی» که بنیان‌های یک ذهنیت جدید را برای خوانندگان فراهم می‌کند و بدین طریق ایده‌ها و راه‌حل‌های خودِ خوانندگان را برای شهرشان برمی‌انگیزد.
۳. ایجاد بحثی نقادانه در میان تصمیم‌گیران در سطوح مختلف و اثر گذاشتن بر سیاست‌ها، راهبردها و اقدامات اتخاذ شده در شهرها.

www.ketab.ir

پیش درآمد

ماجرای تحول شهری

ویراست نخست شهر خلاق در سال ۲۰۰۰ چاپ شد و تاکنون نه بار تجدید چاپ شده است. برای این ویراست تجدیدنظر شده یک فصل کلی مبسوط جدید نوشته‌ام که این اندیشه را روزآمد می‌کند و توضیح می‌دهد که چگونه و چرا این ایده پدید آمد، مسائل اصلی را که بعدتر بسط یافته‌اند خلاصه می‌کند و شرح می‌دهد که چگونه شهرها می‌توانند دارایی‌های بالقوه‌شان را بازانديشي کنند. متن اصلی و مثال‌ها را تقریباً به‌طور کامل همان‌گونه که آن وقت نوشته شده بودند باقی گذاشته‌ام و می‌دانم که اگر قرار بود این کتاب دوباره از اول به‌طور کامل نوشته شود، ممکن بود از مثال‌های دیگری استفاده شود. نکته اصلی درباره این مثال‌های موجود تفکری است که در پشت آنها نهفته است.

در آن زمان، کتاب شهر خلاق کتابی بلندپروازانه بود و در صدد الهام بخشیدن به مردم برای اندیشیدن، برنامه‌ریزی و عمل کردن خلاقانه در شهرشان و راه انداختن کارگاه ایده‌ها برای تبدیل نوآوری‌ها به واقعیت. هدف این کتاب به‌وجود آوردن این احساس «من هم می‌توانم» در خوانندگان و پراکندن این اطمینان و دلگرمی بود که راه‌حل‌های خلاق و نو برای مسائل شهری شدن هستند، اگرچه ممکن است در نگاه اول بد به نظر برسند. این کتاب استدلال می‌کرد که اگر همواره تلاش کنیم مسائل شهری را با ابزارهای فکری و ذهنیت قدیمی حل کنیم با همان موانع روبه‌رو خواهیم شد. این کتاب با اتخاذ دیدی تیزبین از شهرهای جهان متوجه شد که چقدر شگفت‌آور است که بسیاری از مردم عادی وقتی به آنها فرصت داده شود امر غیرعادی را ممکن می‌سازند.

این کتاب مسیری بین عملی بودن و بازی با ایده‌ها را هموار می‌سازد، و بخش‌هایی از آن مفاهیم زیادی را مطرح می‌کند. معتقدم که مفاهیم، قدرت عظیمی برای شکل دادن نحوه دید ما از جهان و ساده کردن امر ظاهراً پیچیده دارند. وقتی که تغییر عمیق باشد، فهمیدن پویش بنیادین این تغییر بسیار تعیین‌کننده است. این امر مستلزم اندیشیدن دوباره درباره مفاهیمی است که به کار می‌بریم و منطقی است که از آن برای حل مسائل و تحت کنترل درآوردن فرصت‌ها استفاده می‌کنیم. مطالبی ممکن است قبلاً بارها گفته شده باشند ولی نه لزوماً در زمینه شهر و این همان چیزی است که امیدوارم به این کتاب احساسی متمایز بدهد.

وقتی که حدود بیست سال قبل شروع به صحبت کردن درباره ایده شهر خلاق کردم فکر نمی‌کردم که به عنوان یک مفهوم، گل کند. انگیزه اصلی من، واکنش نشان دادن به دگرگونی‌های شگرف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بود که در آن زمان در اروپا رخ می‌دادند و شهرهای مان نیاز به تجدید ساختار و بازاندیشی درباره نقش و هدفشان داشتند. این دگرگونی‌ها در سراسر جهان بر شهرها اثر گذاشته‌اند زیرا شهرها در همه جا به ورطه یک جهانی شدن نیرومند کشیده شده‌اند. در این فرایند، شهرها به مراکز ایجاد ثروت تبدیل و در نتیجه بیش از پیش مهم‌تر از دولت‌های ملی شده‌اند، در نتیجه، اغلب شهرها هستند که به عنوان نمایندگان دولت‌ها با هم رقابت می‌کنند.

شکل گرفتن شبکه جهانی شده شهرها و انگیزه رقابت مرتبط با آن، طی پانزده سال گذشته دنیای شهرها را به سوی تغییرات شگفت‌آوری سوق داده است. شبکه‌های تولید جهانی و زنجیره‌های عرضه مرتبط با آنها، به رهبری شرکت‌های فراملیتی، و گاهی نهادهای شبه‌دولتی، و با کمک فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، همانند چنگال‌هایی در سراسر جهان گسترش یافته‌اند. این امر سلسله‌مراتب شهری جهان را تغییر داده است به طوری که اهمیت بعضی شهرها در حال افزایش و بعضی دیگر در حال کاهش است. شهرها با هر اندازه‌ای در هر جایی با دوره‌های تغییر عمیق روبه‌رو هستند.

در این تحرک جهانی جدید، همه شهرها، کوچک و بزرگ، باید نقش و موقعیت‌شان را — از نظر منطقه‌ای، ملی و جهانی — از نو ارزیابی و بازاندیشی کنند. این امر شهرها را وادار می‌کند تا فرصت‌ها و مشکلات‌شان را با مهارت بازاندیشی و دارایی‌هایشان — یا فقدان آنها — را بررسی کنند. شهرها باید از خودشان سؤال کنند: من که هستم، بعد به کجا می‌روم، هویت من چیست، وجه تمایز من چیست و دارایی‌هایم چه هستند؟ چه شرایطی را شهر من می‌تواند برای مردم و نهادها ایجاد کند تا آنها با قدرت تحلیل فکر، برنامه‌ریزی و عمل کنند و بر موج تغییر سوار شوند تا این شهر بتواند منتفع شود؟

همه شهرها با انگیزه واقعی می‌خواهند از طناب ارزشی بالا بروند و برای خودشان اهمیت

کسب کنند و با صدور فعالیت‌های کم‌هزینه، کنترل شده از راه دور، و جذب فعالیت‌های ارزشمند به خود به مرکزی برای ایجاد ثروت تبدیل شوند. این فعالیت‌ها شامل مراکز پژوهشی و دانش‌آفرین، ادارات مرکزی، تولید صنعتی پیشرفته، یا آفرینش فرهنگی و هنری می‌شوند. با بینش‌ها و تصور کارساز، می‌توان سرزمینی را هم تسخیر کرد، و شهرهایی نظیر دوبی، شانگهای و، اخیراً، مادرید به‌طور وسیعی بر این امر تمرکز کرده‌اند.

هدف کلی شهرهای بلندپرواز، افزایش «قدرت جذب کردن» و مطرح بودنشان است. این امر پویایی جذب، حفظ و هدرروی قدرت، منابع و استعداد را ارزیابی می‌کند. آمیزه درست، با جنبه‌های مختلفی که مخاطبان را وسوسه می‌کند: دلالتان قدرت، سرمایه‌گذاران، صاحبان سرمایه، خریداران، گردشگران، بسازوبفروش‌ها و اندیشمندان، یک شهر را جذاب و مطلوب می‌سازد. در کل، این موضوع طنین یک شهر را می‌آفریند. پیامد کسب قدرت کشش خودش را در قدرت اقتصادی، سیاسی و فرهنگی — توانایی شکل دادن به چیزها — و، در نتیجه، عملکرد و ثروت نشان می‌دهد.

شهرها اکنون با تحت کنترل درآوردن دارایی و پروژه مادی (و هم‌چنین سخت و معنوی) خودشان رقابت می‌کنند و این را «به‌طرزی نمادین» هماهنگ می‌سازند. اندک شهرهایی این مسئله را درک می‌کنند. هدف جلب توجهات به شهر، ایجاد تنوعی از پیوندها و شهرت، و کسب نام برای ایجاد شرایطی است که بتواند اثرات پایین‌دستی به‌وجود آورد.

در طول دهه گذشته محور جهان قاطعانه به سوی شرق تغییر کرده است و چین و هند با قدرت به‌عنوان مراکز جدید تولید ظاهر می‌شوند — و حتی آنها از طناب ارزشی بالا می‌روند، نه تنها محصول انبوه تولید می‌کنند بلکه کالاها و خدمات پیچیده‌ای اختراع می‌کنند که بیش از پیش با نوآوری‌هایی که در غرب اتفاق می‌افتد رقابت می‌کنند. در عین حال نوزایی عربی، به‌رغم درگیری‌ها در خاورمیانه، سرعت گرفته است. کشورهای عربی تولیدکننده نفت به سرعت در حال تنوع بخشیدن به اقتصادهای‌شان هستند، در جاهایی نظیر دوبی، نفت اکنون فقط ۴ درصد از درآمدشان را تشکیل می‌دهد. صندوق‌های مستقل دارایی (صندوق‌هایی که پس‌انداز دولتی را مدیریت می‌کنند) به‌طور روزافزونی اقتصاد جهانی را — برای نمونه، با خرید سهام بانک‌ها و مؤسسات مالی غربی نظیر سیتی‌بنک^۱ یا مریل لینچ^۲ یا با تملک دارایی‌های لجستیکی راهبردی نظیر بندرها — تحت تأثیر قرار می‌دهند.

این امر اعتماد تازه‌ای در این مناطق ایجاد کرده است. قدرت فرهنگی یا قدرت نرم همیشه رقیب قدرت اقتصادی و سیاسی است؛ در واقع، قدرت فرهنگی گاهی قدرت اقتصادی و

سیاسی را به حرکت درمی آورد. از این رو، تعجب برانگیز نیست که گویی یک مرتبه ناگهان هنر یا فیلم چینی را گیرا و جالب می یابیم، یا سهم اعراب در توسعه جهانی را دوباره ارزیابی یا ادبیات آنها را جالب پیدا می کنیم.

در نظام جهانی به هم پیوسته جدید، مناطق فرهنگی ای وجود دارند که گروه بندی هایی از فرهنگ ها و خرده فرهنگ هایی هستند که یک روایت الزام آور یا شیوه متداولی برای توصیف کردن جهان دارند، و به ما کمک می کنند که تفاوت های بزرگ فرهنگی را درک کنیم. هر یک از اینها به یک مرکز یا مجموعه ای از مراکز نیاز دارد که از طریق آنها معاملات مهم با بقیه جهان رخ می دهد.

اینها مکان های راهبردی و نقاط گرهی ارتباطاتی هستند که اثر و نفوذی مستقیم روی امور اقتصادی، فرهنگی، و سیاسی جهان دارند، جاهایی هستند که دستور کار جهانی در آنها آفریده، پیش برده و اجرا می شود. این موضوع افزایش اهمیت پکن، شانگهای، مومبای یا دوی و استمرار اهمیت مسکو، پاریس یا نیویورک را توضیح می دهد. این شهرها، نیز، از خود می پرسند: «چگونه می توانم خلاق باشم؟».

به موازات آن، دستور کار اخلاقی جدیدی با قدرت مطرح شده است، که ضرورت محیط زیستی آن مهم تر از همه است. شهرهایی که به پایداری نمی پردازند باثبات و رقابتی بودن را بیش از پیش دشوار خواهند یافت. مردمان شان خواهان مسئولیت پذیری بیش تری نسبت به سلامت جهان هستند و نیروی کار با استعداد متحرکی که آنها نیاز دارند نمی خواهد با جاهایی مرتبط باشد که به سیاره ما صدمه می زنند. در نتیجه، شهرها از یکدیگر سبقت می گیرند تا بیش تر اکولوژی پسند باشند و جنبش شهرهای اکولوژیکی یکی از نمودهای این مسئله است. بیش از پیش خواهیم دید که شهرها اثر اکولوژیکی شان را اندازه گیری می کنند و می کوشند رژیم های مقررات و انگیزه هایشان را طوری تنظیم کنند که به خستگی بودن کربنی نزدیک شوند. حتی جهان عرب حوزه بزرگتری می کوشد این جنبش را با پروژه هایی نظیر احداث شهر جدید بدون کربن المسد^۱ در ابوظبی رهبری کند. انقلاب صنعتی به اصطلاح پاک، چالاک و سبز این فرصت را برای خلافت انبوه در علم، فناوری و طراحی جدید با در نظر گرفتن خرواری از محصولات و خدماتی که باید از نو اختراع شوند، فراهم می کند.

موضوع دیگر، بیان فرهنگ گرایی است: بیش از پیش مهم در جهانی با جنبش های توده ای مردم. این مسئله با تنوع فرهنگی تفاوت دارد. در تنوع فرهنگی، ما تفاوت ها را می پذیریم و حتی گرامی می داریم، در عین حال این تنوع فرهنگی اغلب به زندگی های موازی می انجامد. در میان فرهنگ گرایی، در عوض سؤال می کنیم: در چه چیزی با هم شریک هستیم و چه

کاری می‌توانیم با هم انجام دهیم؟ تمرکز روی مزیت تنوع است و نه مشکلاتش، چون اگر بر مشکلات مدیریت تنوع غلبه شود، بر امکانات بالقوه نوآوری و شناخت‌ها افزوده می‌شود. این امر مستلزم سواد فرهنگی بیش‌تر، درک نحوه کار متفاوت فرهنگ‌ها و توانایی نگرستن به جهان از پشت یک عینک میان فرهنگی است. شهرهای بزرگ هنر زندگی کردن با هم را خوب مدیریت می‌کنند.

در این شرایط برای بسیاری ایده شهر خلاق به شیوه نوینی برای نگاه کردن به توسعه شهر تبدیل شده است زیرا، در اصل، به سرمایه‌های شهری به شیوه‌ای متفاوت می‌نگرد و عده‌ای حتی صحبت از جنبش شهر خلاق می‌کنند. این موضوع در این ایده خلاصه شده است که ما از رویکرد «مهندسی شهری»^۱ به توسعه شهری، به رویکرد «خلاق‌سازی شهر» در حرکت هستیم.

آوریل ۲۰۰۸

بورنز گرین، گلاسترشایر

۱. با تشکر از پروفیسور بل تانیمورا برای این عبارت و برای کمک به من برای فهمیدن مسیر تاریخ برنامه‌ریزی.